

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים בעניינים מינהליים

ע"מ 694/18

לפני :
כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופט ג' קרא
כבוד השופט י' אלרון

המערערים : 1. אבו נאב אוסאמה ואח'

נגד

המשיבים :
1. המועצה הארצית לתכנון ובניה, משרד הפנים
2. ועדת המשנה לעררים של המועצה הארצית לתכנון ובניה
3. הוועדה המחוזית לתו"ב - ירושלים
4. הוועדה המקומית לתכנון ולבניה ירושלים
5. עמותת אלע"ד אל עיר דוד
6. רשות הטבע והגנים
7. ד"ר אדר חיים יעקובי ואח'
8. ארגון עמק השווה
9. עמותת עיר עמים

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים
בשבתו כבית המשפט לעניינים מינהליים ב-עת"מ
48044-05-16 מיום 10.12.2017 שניתן על ידי כב'
השופט א' דראל

תאריך הישיבה : כ' באדר א התשע"ט (25.02.2019)

בשם המערערים : עו"ד ארשיד סאמי

בשם המשיבות 1-3 : עו"ד נטע אורן

בשם המשיבה 4 : עו"ד סטפני שילו ; עו"ד הדס יצחקי

בשם המשיבה 5 : עו"ד אברם פורטן ; עו"ד ברק נ' שוורץ

בשם המשיבה 6 : עו"ד יהונתן הראל

פסק-דין

השופט י' אלדון:

לפנינו ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים בשבתו כבית המשפט לעניינים מינהליים (השופט א' דדאל) בעת"מ 48044-05-16 מיום 10.12.2017, אשר דחה את עתירת המערערים נגד החלטת המועצה הארצית לתכנון ובניה לאשר את הקמת מרכז המבקרים במתחם המכונה "מתחם קדם" (לשעבר "חניון גבעתי"; להלן: המתחם).

במוקד הערעור החלטת המועצה הארצית לתכנון ובניה לאשר תכנית להקמת "מרכז מבקרים לגן הלאומי, כולל חניון, במרחב הגן הלאומי סובב חומות ירושלים ועיר דוד, והכל לטובת פיתוח וחשיפה של אתר ארכיאולוגי, שימורו ופתיחתו לציבור".

רקע ועיקרי העובדות הצריכות לעניין

1. "תכנית 13542: מתחם קדם – עיר דוד – אגן העיר העתיקה" (להלן: התכנית) אשר כאמור במוקד הערעור שלפנינו היא פרי יוזמה משותפת של עמותת אלע"ד (המשיבה 5) ורשות הטבע והגנים (המשיבה 6) לפיתוח המתחם, מדרום לחומות העיר העתיקה של ירושלים, אשר נפרס על כ-6 דונמים בבעלותה הפרטית של עמותת אלע"ד.

2. כעולה מתגובת רשות הטבע והגנים, לפיתוח המתחם תפקיד נכבד בפיתוח הגן הלאומי כולו.

המתחם עתיד לשמש "שער יציאה וניתוב המבקרים אל אתריו השונים של הגן הלאומי – וזאת באמצעות רשת מעברים עיליים ותת קרקעיים המכוונים את המבקרים אל אתרי הגן הלאומי", כהגדרתה.

כמו כן בתכנון הקמת חניון אשר יכיל כ-250 מקומות חניה, ושיפור תשתיות התחבורה באזור לצורך הקלת הגישה לגן הלאומי.

3. התכנית הוגשה לוועדה המקומית לתכנון ובניה – ירושלים (המשיבה 4; להלן: הוועדה המקומית), אשר דנה בה ביום 28.12.2011 והמליצה על הפקדתה בכפוף למספר תנאים. בכלל זה, הומלץ על צמצום השטח הבנוי במתחם בכדי לאפשר בניית מדרכה רחבה לטובת הולכי רגל; להתאים את התכנית למבנים הסמוכים ולכבישים הקיימים באזור; לקבוע "באופן מפורש כי החניון המוצע יהיה חניון ציבורי"; וכן, "לשלוח הודעות אישיות לבעלים של הבניינים בחלקות המצרניות".

4. ביום 13.2.2012 אימצה הוועדה המחוזית לתכנון ובניה - ירושלים (המשיבה 3; להלן: הוועדה המחוזית) את המלצות הוועדה המקומית והחליטה אף היא על הפקדת התכנית תחת תנאים שונים, וזאת בתום דיון שבמהלכו נדונה חשיבותה והשלכותיה השונות של התכנית על סביבתה ועל הממצאים הארכיאולוגיים במקום.

במהלך הדיון הדגיש ראש עיריית ירושלים את חשיבות התכנית לצורך הצגת הממצאים הארכיאולוגיים שנתגלו במרחב, ולאור הציפייה כי המרכז ישמש כמבואה לאתרי התיירות הרבים, המרוכזים באזור, ויהווה תשתית להגדלה משמעותית של היקף התיירות בעיר.

עוד הותנתה הפקדת התכנית בכך שיובהר במסמכי התכנית "כי שטח הגג יהיה עם זיקת הנאה לציבור" על מנת לאפשר מעבר רגלי במקום, וכי יבוצעו התאמות נוספות להתאמת התכנית למבנים הקיימים באזור.

5. נגד התכנית הוגשו חמש התנגדויות, ובהן התנגדותם של המערערים, תושבי שכונת סילוואן הסמוכה למרכז המבקרים, אשר הלינו על כך כי התכנית אינה נותנת מענה למחסור בשטחים ציבוריים באזור, וצפויה להגדיל את נפח התנועה באזור.

כמו כן טענו המערערים כי לוועדה אין סמכות לדון בתכניות במזרח ירושלים.

6. ביום 3.4.2014 דנה בהתנגדויות ועדת המשנה להתנגדויות של הוועדה המחוזית (להלן: ועדת המשנה להתנגדויות), ודחתה את מרביתן, תוך שהתייחסה באופן מפורט להתנגדויות המערערים.

בפרט, נדחתה הטענה כי התכנית תפגע בתושבי האזור בשל הגדלת נפחי התנועה במקום, וצוין כי "התכנית קובעת מספר אמצעים להסדרת התנועה ולהקלה על עומס התנועה [...] וזאת בנוסף לחניון המוצע, העתיד לשמש את המבקרים באתר ואת תושבי האזור כאחד".

לצד זאת, בתום הדיון בהתנגדויות הוחלט "לצמצם את מסת הבינוי ולחזק את מאפייני הבינוי הציבוריים במטרה לייצר שילוב ראוי יותר של הבינוי במרחב הסובב".

7. יו"ר הוועדה המחוזית נעתרה לבקשות המתנגדים למתן רשות לערור על החלטת ועדת המשנה להתנגדויות לפי סעיף 110 לחוק התכנון והבניה, התשכ"ה-1965 (להלן: החוק או חוק התכנון והבניה), ומשכך הובאה התכנית לדיון בפני ועדת המשנה לעררים של המועצה הארצית לתכנון ובניה (להלן: ועדת המשנה לעררים).

בתום מספר ימי דיונים, דחתה ועדת המשנה לעררים את מרבית ההשגות שהועלו בפניה בהחלטה מנומקת ומפורטת, באופן שהביא לדחיית טענות המערערים באשר לפגיעה אפשרית בתושבי המקום כתוצאה מאישור התכנית.

בנוסף, קבעה ועדת המשנה לעררים "עקרונות ארכיטקטוניים", אשר צפויים להביא "לצמצום ממשי בשטח התוכנית", אשר ייתן מענה לחלק מההשגות לתכנית באשר לגודל המבנה והתאמתו לסביבה.

8. לבקשת אחד מחברי ועדת המשנה לעררים, הועברה החלטתה "להכרעתה הסופית" של המועצה הארצית לתכנון ובניה (להלן: המועצה הארצית) לפי סעיף 6(ב) לחוק התכנון והבניה.

9. ביום 22.3.2016 דנה המועצה הארצית בתכנית, בין היתר בנוכחות בא-כוח המערערים.

בפתח דבריו הלין בא-כוח המערערים על כך שהדיון מתקיים ללא מתורגמן, וביקש שהדבר יירשם בפרוטוקול בטרם יציג את טענותיו.

יו"ר המועצה הארצית העיר כי היה על בא-כוח המערערים לבקש מבעוד מועד כי יוזמן מתורגמן לדיון, ואפשר לו לשאת את דבריו ולהציג את השגותיו לתכנית.

בסמוך לאחר מכן, קרא אחד ממיוצגיו מספר קריאות ביניים בשפה העברית במחאה על אופן ניהול ההליך ועל השפעות התכנית על תושבי שכונת סילוואן, ולאחר שניתנו לו מספר התראות והתבקש לשמור על סדר הדיון, הוצא מהדיון. בתגובה קרא בא-כוח המערערים ליתר קהל מיוצגיו לעזוב את המקום, ואף הוא עשה כן תוך שהפטיר "אני מבקש שבפעם הבאה יהיה תרגום ואני אוזמן".

10. כעולה מפרוטוקול הדיון, לאחר שעזב בא-כוח המערערים את המקום, הוקרא בפני המועצה הארצית "ראשי הטיעונים" של המערערים כפי שהופיעו בערר, ונדונו על ידה.

בהמשך הדיון, יו"ר המועצה הארצית אף התייחס בעצמו לחלק מהשגות המערערים, תוך שהדגיש את הרגישות המתחייבת מן התכנית בנסיבות העניין. כמו כן הדגיש יו"ר המועצה הארצית את החשיבות בפיתוח המתחם לצרכי תיירות וחינוך, ושימור הממצאים הארכיאולוגיים במקום.

לבסוף, המועצה הארצית החליטה לדחות את השגות ועדת המשנה לעררים ולאשר את התכנית כפי שאושרה על-ידי ועדת המשנה להתנגדויות.

11. המערערים עתרו נגד החלטה זו לבית המשפט לעניינים מינהליים בירושלים. בעתירתם נטען כי ההחלטה לאשר את התכנית לוקה בחוסר סבירות, וכי הליך קבלתה לוקה בפגמים המצדיקים את ביטולה.

צוין כי התכנית עלולה לפגוע במרקם חייהם של תושבי שכונת סילוואן, וכי אישור התכנית "יפגע במעמד המדיני והפוליטי של ישראל" בשל מיקומה במזרח ירושלים. בנוסף נטען כי הוראות התכנית מבוססות על מידע שאינו עדכני ואף סותרות תכניות קודמות שחלות במקום – ובכלל זה, את ההכרזה על המתחם כגן לאומי שהבניה בו אסורה.

בהקשר זה נטען כי הקמת מרכז המבקרים במקום, בעוד שלתושבי השכונה לא ניתנים היתרים לבניית בנייני מגורים בשל ההכרזה עליו כגן לאומי מהווה "חוסר מידתיות קיצוני", כלשונם.

המערערים טענו כי נפלו פגמים בהפקדתה של התכנית ובאופן שיתוף האוכלוסייה הערבית בשכונת סילוואן בהליכי אישורה. כך נטען בין היתר כי לא נמסרה הודעה בנוגע להליכי אישור התכנית לבעלי העניין בקרקע שעליה חלה התכנית; כי פרסומה בשפה הערבית נעשה באמצעות עיתון שתפוצתו בירושלים מצומצמת יחסית; וכי נשללה מהם "הזכות לטעון ולהשמיע את דבריהם" בפני המועצה הארצית מאחר שלא נכח מתורגמן במהלך הדיון.

לצד זאת, נטען כי החלטת המועצה הארצית לא נומקה כראוי – ואף מטעם זה יש להורות על ביטולה.

12. בפסק דינו מיום 10.12.2017 דחה בית המשפט קמא את העתירה בקובעו כי ההחלטה לאשר את התכנית "היא החלטה תכנונית מובהקת שדנה בהיבטים שונים של תנאי התכנית, הוראות בדבר היקפי בינוי והערכה תכנונית של הצרכים והשימוש המיטבי בקרקע באזור רגיש וחשוב מאין כמותו", וכי בנסיבות העניין ההחלטה לאשר את התכנית אינה לוקה בחוסר סבירות קיצוני המצדיק את ביטולה.

כמו כן, נדחו השגות המערערים לקיומם של פגמים בהליכי אישור התכנית. בכלל זה, נקבע כי הודעה על הפקדת התכנית פורסמה בעיתון בשפה הערבית אשר מקיים את הדרישות הקבועות בסעיף 1א(א)(2) לחוק התכנון והבניה; וכי בהתאם לתגובת הוועדה המקומית לעתירה, נשלחו הודעות בעניין התכנית לבעלי המקרקעין ולבעלי הבניינים ב"חלקות המצרניות".

בית המשפט קמא אף דחה את הטענה כי התכנית אינה עולה בקנה אחד עם תכנית קודמת שחלה בשטחה, וזאת בין היתר מאחר שלא חל שינוי משמעותי ביעוד התכנית.

עוד נקבע כי ממילא הכוונה לערוך שינוי ביחס לתכנית הקודמת "הייתה ברורה לכל המעורבים, אף מבלי שהדברים נאמרו במפורש". משכך, קבע בית המשפט קמא כי "אין מדובר בפגם שיש בו כדי להביא לבטלות ההחלטה".

אשר לטענות לפגיעה בזכות הטיעון של המערערים כתוצאה מקיום הדיון במועצה הארצית בהיעדר מתורגמן, נקבע כי משבא-כוח העותרים לא ביקש מבעוד מועד כי יוזמן מתורגמן לדיון – הרי שאין לו אלא להלין על עצמו, וכי היה היה על המערערים לצרף תצהיר שיתמוך בטענתם העובדתית שלפיה הם נזקקו למתורגמן – ושדי אף בכך כדי לדחות את טענותיהם בעניין.

לבסוף, קבע בית המשפט קמא כי אף אם היה מקום לקבל את טענות המערערים לקיומם של פגמים בהליכי אישור התכנית, הרי ש"מידת הפגיעה בעותרים [המערערים – י' א'] בשל הפגמים הייתה נמוכה יחסית, ולעומתה, ביטול אישורה של התכנית בשל פגמים כאלה אינו עולה בקנה אחד עם חשיבותה והתועלת הציבורית שמוסדות התכנון ראו בקידומה".

על פסק דין זה הוגש הערעור שלפנינו.

13. בטרם אפנה לטענות הצדדים לערעור, אעיר כי שתי עתירות נוספות שהוגשו על ידי עמותת עיר עמים (המשיבה 9) לבית המשפט המחוזי בירושלים בשבתו כבית המשפט לעניינים מינהליים הופנו נגד סבירות וחוקיות ההחלטה לאשר את התכנית, ונדחו בשני פסקי דין חלוטים.

טענותיה של עמותת עיר עמים כי התכנית לוקה בחוסר חוקיות נדחו בפסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים בשבתו כבית המשפט לעניינים מינהליים (השופט מ' סובל) בעת"מ 13222-09-15 מיום 7.1.2018, תוך שנקבע כי "אין בטענות העותרת (עמותת עיר עמים – י' א') כדי להצדיק התערבות בהחלטת ועדת המשנה לעררים (אותה אימצה המועצה הארצית), שלא למנוע במסגרת התכנית את הקמת מרכז המבקרים על ידי אלע"ד על קרקע פרטית שלה".

כמו כן, טענותיה כי התכנית לוקה בחוסר סבירות נדחו בפסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים בשבתו כבית המשפט לעניינים מינהליים (השופט ע' שחם) בעת"מ 45525-08-16 מיום 3.9.2017, בקובעו כי:

"לא ניתן לומר כי שיקוליה של המועצה הארצית והחלטתה היו בלתי סבירות בנסיבות העניין, אשר היה שנוי במחלוקת עמוקה גם בשלב הדיון בוועדת המשנה הארצית. מקובלת עליי טענת המשיבים, כי עצם קיומו של הדיון החוזר בעניין, בנסיבות של חילוקי דעות של ממש, היה סביר. המועצה הארצית קיימה דיון ארוך וענייני לגופם של דברים. החלטתה התקבלה ברוב משמעותי של חבריה".

עיקרי טענות הצדדים

14. במסגרת הערעור, שבים המערערים על עיקר טענותיהם כפי שהובאו בפני בית המשפט קמא. בפרט, נטען כי יש להורות על ביטול החלטת המועצה הארצית לאשר את התכנית, בין היתר מאחר שזו התקבלה "בשרירותיות ובחיפזון תוך שלילת זכות הטיעון מהמערערים".

בא-כוח המערערים הדגיש את טענתו כי זכות הטיעון של המערערים נפגעה כתוצאה מכך שלא נכח מתורגמן בדיון במועצה הארצית, וכי אילו היה מתנהל הדיון "כסדרו" היה בא-כוח המערערים מתמקד באי-התאמתה של התכנית לתכניות אחרות שחלות במתחם.

15. בתגובותיהן, המשיבות 1-6 (להלן: המשיבות) סומכות את ידיהן על פסק דינו של בית המשפט קמא ומדגישות את החשיבות הרבה שיש לייחס לתכנית בשל חלקה המשמעותי בפיתוח הגן הלאומי והנגשתו למבקריה.

לטענת המשיבות, החלטת המועצה הארצית לאשר את התכנית סבירה ואין מקום להתערב בה.

בהקשר זה מדגישות המשיבות את ההלכה שלפיה בתי המשפט אינם נוטים להתערב בשיקול דעתם של מוסדות התכנון. זאת על אחת כמה וכמה כאשר מדובר בהחלטה של המועצה הארצית, שהיא מוסד התכנון הבכיר, אשר בחנה את ההתנגדויות לתכנית ואיזנה אותן למול התועלות הצפויות מאישורה. עוד מוסיפות המשיבות כי אין כל סתירה בין התכנית לבין התכניות האחרות שחלות בשטחה.

16. כמו כן נטען כי פיתוח המרחב במסגרת התכנית ייטיב עם תושבי סילוואן. זאת מאחר שלטענת המשיבות התכנית תביא לשיפור תשתיות התחבורה באזור ולהגדלת היקף התיירות באופן שישירת את בעלי העסקים הסמוכים.

עוד נטען כי לא נפלו פגמים בהליך אישור התכנית המצדיקים את ביטולה. בפרט, צוין כי התכנית פורסמה בעיתון בשפה הערבית, בהתאם להוראות חוק התכנון והבניה, וכי אין כל דרישה בחוק כי פרסום התכנית בשפה הערבית ייעשה בעיתון נפוץ.

17. לטענת המשיבות 1-3 ועמותת אלע"ד יש לדחות את הטענות באשר לשלילת זכות הטיעון של המערערים בדיון בפני המועצה הארצית. נטען כי היה על בא-כוחם של המערערים לבקש מראש כי יוזמן מתורגמן לדיון, וכי ממילא, בא-כוח המערערים שולט בשפה העברית ויכול היה לשטוח את טענותיו בפני המועצה הארצית ולתרגמן למערערים אף מבלי שזומן לדיון מתורגמן.

משניתנה הזדמנות נאותה לבא-כוח המערערים להשמיע את טיעוניו בעל פה בפני המועצה הארצית, ומשהוקראו "ראשי הטיעונים" של המערערים אף לאחר שבחר לעזוב את המקום, נטען כי לא חלה פגיעה של ממש בזכות הטיעון של המערערים.

בהקשר זה טוענת עמותת אלע"ד כי התנהלות בא-כוח המערערים "מעלה חשש לחוסר ניקיון כפיים". לטענתה, אף במהלך הדיון הראשון שהתקיים בפני ועדת המשנה לעררים בא-כוח המערערים העלה "בפתאומיות" דרישה למתורגמן, ויש בכך כדי ללמד על "פרקטיקה קבועה" שבמסגרתה עושה הלה "שימוש ציני בטענות קיפוח שונות", כלשונה.

דיון והכרעה

18. אקדים ואומר כי לא בכדי התמקד בא-כוח המערערים בפנינו בטענה בדבר הפגיעה בזכות הטיעון של המערערים בהעדר מתורגמן ולא ביתר טענותיו באשר לתקינות ההליך וסבירות ההחלטה – שהרי הליך אישור התכנית כלל שלבים רבים אשר נועדו להבטיח את בחינת כלל השיקולים הנוגעים לעניין, וזאת בין היתר בשל רגישותה וייחודיותה של התכנית הממוקמת בסמוך לחומות העיר העתיקה בירושלים.

השגותיהם של המתנגדים לתכנית, והמערערים בפרט, נבחנו על ידי ועדת המשנה להתנגדויות ובשני הליכי רשות נוספים: הן בפני ועדת הערר לאחר שניתנה רשות לכך על ידי יו"ר הוועדה המחוזית, והן בפני המועצה הארצית לאחר שאחד מחברי ועדת הערר ביקש זאת. ואולם, פעם אחר פעם נדחו התנגדויותיהם העקרוניות של המערערים וזאת לאחר דיון ארוך ומעמיק שבמהלכו נשקלו כלל הנתונים הנוגעים לעניין.

כפי שהדגיש יו"ר המועצה הארצית בתום הדיון שהתנהל בפניו, לא נפלה מחלוקת בין חברי המועצה באשר לחשיבותה של התכנית והצורך לאשר את הוראותיה המרכזיות – ובעיקר, הקמת מרכז המבקרים. תמונה דומה משתקפת אף מהחלטות

הוועדה המקומית, הוועדה המחוזית, ועדת המשנה להתנגדויות וועדת הערר, אשר תמכו כולן באישור התכנית ובהקמת מרכז המבקרים במסגרתה, אף שנחלקו באשר להיקף הבינוי שיש לאשר במסגרתה, והחליטו לבסוף על צמצומו בעקבות ההשגות שהוגשו בפניהן.

19. בנסיבות אלו, ובשים לב להלכה שלפיה בית משפט זה אינו משים עצמו כערכאת ערעור על החלטות רשויות התכנון, אליה התייחסתי לאחרונה בין היתר בבג"ץ 5974/17 המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל נ' המועצה הארצית לתכנון ובניה (23.1.2019), אזי טענת המערערים כי ההחלטה לאשר את התכנית לוקה בחוסר סבירות המצדיק את ביטולה – היא טענה מוקשית.

עיקר טענות המערערים באשר לסבירות ההחלטה מתייחסת לאיזון הראוי בין האינטרסים להם הם טוענים, לבין האינטרס הציבורי שבפיתוח הגן הלאומי ומרכז המבקרים.

טענות המערערים בעניין זה, אשר כפי שיורחב בהמשך הובאו בפני מוסדות התכנון שעסקו בסוגיה, נוגעות לשיקולים אשר אינם מתחום מומחיותו של בית משפט זה – ואיני סבור כי יש בידינו להתערב בקביעות מוסדות התכנון האמונים על השיקולים המקצועיים בעניין זה.

לדידי, משכלל מוסדות התכנון שבחנו את הסוגיה ראו לנכון להעדיף את האינטרס הציבורי שבפיתוח הגן הלאומי, תוך שהתנגדויות המערערים הובאו בפניהם ונבחנו לגופן, אין מקום להורות על בטלות ההחלטה מחמת חוסר סבירות.

20. טענות המערערים כי נפלו פגמים בהפקדת התכנית ובפרסומה נדחו על ידי בית המשפט קמא ואף אני איני רואה ממש בטענות אלה – ומשום כך אין מקום להתערב בקביעותיו.

יתירה מזאת, אין חולק כי המערערים היו מודעים להפקדת התכנית – ובהתאם לכך הגישו את התנגדותיהם, אשר נבחנו ונדונו כאמור בפירוט על ידי מספר מוסדות תכנון. כפי שפורט לעיל וכתוצאה מההשגות אף חלו שינויים בתוכנית המקורית ב"שרשרת" מוסדות התכנון וב"תחנות" השונות בהן היא נבחנה.

בנסיבות אלה, אני סבור כי באופן הפקדת התכנית ופרסומה לא נפל פגם המצדיק את ביטולה.

21. לא אפטור עצמי מלדון בטענות המערערים לפגיעה בזכות הטיעון לה היו זכאים כתוצאה מכך שלא נכח בדיון במועצה הארצית מתורגמן, ועל כן אקדיש לסוגיה זו מספר מילים.

22. סעיף 100 לחוק התכנון והבניה מעגן את זכותו של כל אדם הרואה עצמו נפגע מתכנית להגיש את התנגדותו לה :

”100. כל מעוניין בקרקע, בבנין או בכל פרט תכנוני אחר הרואה את עצמו נפגע על ידי תכנית מיתאר מחוזית או מקומית או תכנית מפורטת שהופקדו, רשאי להגיש התנגדות להן [...]”

הזכות להגיש התנגדות מהווה נדבך משמעותי בהוראות שקבע המחוקק במטרה לשתף את הציבור בהליכי התכנון הצפויים להשפיע על אורחות חייו (ראו למשל: ע”מ 1137/16 ועדת המשנה לתכנון ובניה תל אביב נ’ רטון, פסקה 16 (3.5.2016); בג”ץ 8077/14 עיריית יוקנעם נ’ המועצה הארצית לתכנון ולבניה, פסקה 48 (22.12.2015)).

התועלת הישירה שבשיתוף הציבור בהחלטות תכנוניות נובעת מהאפשרות להביא לשיפור התכנית בהתאם להערות והתנגדויות שיוגשו לאחר הפקדתה, לצד בחינה ועמידה על זכויות הפרט, פן תפגענה או תקופחנה כתוצאה מתכנית זו או אחרת.

אמנם, חזקה על רשויות התכנון כי הן שואפות להשאת האינטרס הציבורי והתועלת האישית של אלו המושפעים מתכניותיהן. אולם, לעיתים דווקא לאדם המתגורר בשטח שעליו חלה התכנית או בסמוך לו, עשויות להיות תובנות מאירות עיניים אשר לא עמדו מראש לנגד עיני רשויות התכנון.

מעבר לכך, לשיתוף הציבור תועלות עקיפות משמעותיות, שהרי ככל שתגבר נטיית רשויות התכנון לשתף את הציבור בהחלטותיהן, כך ”תגבר הסולידריות החברתית, ויקל על היחיד להזדהות עם מעשי הממשל והחלטותיו” (ראו והשוו: ע”מ 10112/02 אדם טבע ודין – אגודה ישראלית להגנת הסביבה נ’ הוועדה המחוזית לתכנון ובניה – ירושלים, פ”ד נח(2) 817, 838 (2004)).

בנוסף, לנוכח החשיבות שבשיתוף הציבור בהליכי התכנון ובהגנה על הפרט החושש לפגיעה בזכויותיו, קבע כאמור המחוקק זכות טיעון רחבה, המאפשרת לכל אדם הרואה עצמו נפגע מהתכנית להעלות את השגותיו בפני רשויות התכנון. זכות דיונית זו ממומשת על פי רוב בעל פה, במסגרת שימוע פומבי – אשר אף בו יש כדי להגביר את השיח ותחושת השיתוף של הציבור בהליך התכנוני.

בית משפט זה עמד לא אחת על החשיבות הרבה שבמימוש זכות טיעון רחבה זו, ויפים לענייננו דבריו של השופט ת' אור:

"ההתנגדות היא המכשיר שבאמצעותו ניתנת לאזרח זכות טיעון בפני הרשות עובר לפגיעה בו בגדריה של תכנית. בעניין זה, תכליתה המרכזית של זכות זו היא 'לעשות צדק עם בני-אדם, שהאינטרס שלהם עשוי להיפגע מההחלטה' [...]. אכן, תכניות נועדו לקדם לא רק נושאים פיזיים, כי אם גם 'מטרות חברתיות, כלכליות, אסתטיות ואקולוגיות' [...]. אך לצד תועלת כלל-חברתית זו, פוטנציאל הפגיעה של תכניות בפרטים הוא רב. לא פעם, הגשמתן של מטרות כלל-חברתיות רצויות על-ידי השלטון עלול להסב פגיעה קשה לפרטים החיים במעגל ההשפעה של פעולות אלה. זכות ההתנגדות מאפשרת לאותם פרטים לנקוט פעולה אקטיבית כדי למנוע פגיעה בלתי נחוצה בהם או להקטינה. היא משפרת גם את תהליכי קבלת ההחלטות התכנוניות בדרך של שיתוף האזרחים הנפגעים מהן" (ע"א 2962/97 ועד אמונים – חוכרים ביפו העתיקה נ' הוועדה המקומית לתכנון ולבנייה תל-אביב, פ"ד נב(2) 362, 379 (1998)).

23. לענייננו, אין חולק כי מימוש מיטבי של זכות הטיעון של כלל הגורמים הנוגעים לעניין אכן דורש כי במהלך השימוע הפומבי והדיון בהתנגדויות לתכנית יתקיים תרגום סימולטאני ומדויק של הדברים. קיומו של דיון בשפה שאינה מובנת למתנגדים, מטבע הדברים פוגם בתכליות לשיתוף הציבור בהליך התכנוני, ואף עלול לגרוע מתחושת הסולידריות שהדיון מבקש לקדם. יחד עם זאת, אני סבור כי במקרה דנן אין לקבל את טענת המערערים שלפיה לא הוענקה להם זכות טיעון.

24. בפני בא-כוח המערערים הוצגו חלופות מספקות אשר יכולות היו לאפשר את מימוש זכות הטיעון המגיעה להם כראוי. כפי שהדגיש השופט (כתוארו אז) א' רובינשטיין באשר לנחיצותו של תרגום ראוי בהליך פלילי, והצורך להתגמש בדרישה זו בהיעדר מוצא אחר:

"[...] זכותו של נאשם לתרגום בהליך, תרגום יעיל ואפקטיבי. אין חולק על כך. [...] ועם זאת לא אחת יקרה שלא נתבקש מתורגמן ולא הוזמן, ובאי כוח – פעמים המדובר בערבית (שפה רשמית), פעמים בשפות אחרות – מסייעים בהסכמה לבית המשפט בתרגום" (רע"פ 4233/12 אבו מערוף נ' מדינת ישראל, פסקה יג (7.6.2012); ראו והשוו גם: ע"פ 7974/07 לין נ' מדינת ישראל, פסקה 12 לפסק דינו של השופט י' דנציגר, (3.11.2010)).

קל וחומר שדברים אלו נכונים אף ביחס למימוש זכות זו במסגרת הליכי התכנון והבניה.

25. מתגובת המשיבות עולה כי במהלך הדיון הוצע לתרגם את דברי בא-כוח המערערים על ידי אחד הנוכחים. יתירה מכך, נדמה כי בא-כוח המערערים, השולט בשפה העברית ובשפה הערבית, יכול היה לתרגם את עיקרי דבריו בכוחות עצמו, כפי שהציע לעשות בדיון הראשון שהתקיים בפני ועדת המשנה לעררים.

26. עיון בפרוטוקול הדיון בפני המועצה הארצית אף מלמד כי בא-כוח המערערים גמר בדעתו להציג את טיעונו בהיעדר מתורגמן חיצוני, וכי לא התכוון לנטוש את הדיון מסיבה זו בלבד. אולם, רק לאחר שאחד ממיוצגיו הורחק מהדיון בשל הערות ביניים שקרא לעבר יו"ר המועצה הארצית, החליט לעזוב את המקום בהפגנות.

27. יתירה מזאת, בפרוטוקול הדיון צוין כאמור כי חרף החלטת בא-כוח המערערים לעזוב את המקום, "ראשי הטיעונים" של המערערים כפי שהופיעו בערר הוקראו ונבחנו על ידי המועצה הארצית.

28. משכך, ולנוכח העובדה כי טענות המערערים הושמעו אף בפני ועדת המשנה להתנגדויות ובפני ועדת המשנה לעררים, קשה להלום את השתלשלות הדיונים בתכנית עם טענות המערערים כי זכות הטיעון המוקנית להם לא קוימה.

בנסיבות אלה, אין לטעמי מקום לספק כי השגותיהם של המערערים נבחנו אחת לאחת – אף כי עמדותיהם לא התקבלו.

29. לא נעלמה מעיני מצוקת האוכלוסייה המתגוררת בסמוך לשטח התכנית אשר חשה כי השפעותיה עליה אינן נשקלות כראוי, וכי החלטות רשויות התכנון נכפות עליה מבלי לשקול את טובתה. תוצאה זו אינה רצויה, ועל רשויות התכנון לבחון כיצד להימנע מכך בעתיד, תוך הקפדה על שיתוף כלל קבוצות האוכלוסייה אשר עשויות להיות מושפעות מתוכנית זו או אחרת. אולם בכך כשלעצמו אין כדי להביא לביטול התכנית.

על הטוען לפגם בהליך התכנון המצדיק את ביטולו מוטלת החובה להצביע על פגמים קונקרטיים שחלו בו. בענייננו, המערערים לא עמדו כאמור בנטל זה, ומשכך אני סבור כי דין הערעור להידחות.

30. לנוכח כל האמור אציע לחבריי לדחות את הערעור, ובנסיבות העניין, כי לא ייעשה צו להוצאות.

לאחר שקראתי את חוות דעתו של חברי י' אלרון, לא ראיתי להצטרף אליה.

1. זכות הטיעון הינה תנאי בסיסי, ראשוני, שרשות מנהלית מחויבת לאפשר לאזרח בטרם תפגע בזכות מזכויותיו כדברי השופט זילברג בבג"ץ 3/58 ברמן נ' שר הפנים, פ"ד יב 1493 (1958) "לא יורשה גוף אדמיניסטרטיבי, ואפילו אדמיניסטרטיבי טהור (לא מעין שיפוטי) לפגוע באזרח פגיעת גוף, רכוש, מקצוע, מעמד וכיוצא בזה, אלא אם כן ניתנה לנפגע הזדמנות הוגנת להשמעת הגנתו בפני הפגיעה העתידה". וכן, דברי השופט (כתוארו אז) ברק בבג"ץ 654/78 ריבה גינגולד נ' בית הדין הארצי לעבודה, פ"ד לה(2) 649 (1979) "זכות יסוד של האדם בישראל היא כי רשות ציבורית הפוגעת במעמדו של אדם לא תעשה כן בטרם תעניק לאותו אדם את ההזדמנות להשמיע את דעתו.. רשות ציבורית המבקשת לשנות את מעמדו של אדם, עליה לפעול כלפיו בהגינות וחובה זו מטילה על הרשות את החובה להעניק לאותו אדם את ההזדמנות להשמיע את דעתו".

2. לטעמי זכות הטיעון לה זכאים המערערים במהלך הדיון בפני המועצה הארצית נפגעה פגיעה קשה. טענותיהם של המערערים לא נשמעו והדיון שנעשה לאחר שאלו עזבו/הועזבו בהוראתו של יושב ראש המועצה, שהתמצה "בהקראת ראשי הטיעונים" של המערערים כפי שהופיעו בערר, אין בה כדי לקיים את זכות הטיעון של המערערים. קיום דיון, במתכונת זו, של הקראת ראשי הטיעונים כשהמערערים אינם בפני המועצה, אין היא אלא דיון למראית עין בלבד שנעשה כדי לצאת ידי חובת המועצה בקיום דיון בטענות המערערים. בבג"ץ 701/81 מלאך נ' יו"ר הועדה המחוזית לתכנון ולבניה פ"ד לו(3) עמ' 110 (1982) נפסק: כי "זכות השמיעה היא אחת מזכויות היסוד של הצדק הטבעי ... משמעותה היא כי היא חייבת להיות מופעלת לא רק כדי לצאת לידי החובה הפורמאלית, אלא יש לקיימה בתנאים הוגנים סבירים".

3. טענת המועצה שהתקבלה על ידי בית משפט קמא, לפיה כעניין שבנוהג "כלל הדיונים אינם מתקיימים בנוכחות מתורגמן, אלא אם נעשית פנייה למינוי מתורגמן, וככל שכך היה נעשה, לא היתה מניעה לזימון מתורגמן" אינה יכולה לבוא במקום החובה המוטלת עליה כרשות מעין שיפוטית בזימון מתורגמן. המועצה הארצית ידעה שהמערערים אינם דוברי השפעה העברית, והשפה הערבית הינה שפת אמם השגורה בפיהם. לטעמי, נוכחות מתורגמן לא נועדה רק לצורך הבאת טענות המערערים בפני המועצה, אלא גם לצורך קיום דיאלוג ואינטראקציה שהם בליבת הדיון בערעורים

והתנגדויות כגון דא. חשיבות עליונה יש לכך כי המערערים יבינו את הדברים הנאמרים במהלך הדיון בהתנגדותם בין מצד אלה המצדדים בעמדתם ובין מצד אלה המתנגדים לה. ספק בעיניי, בנסיבות בהן נעדר מתורגמן, ממהלכו של דיון כאמור, אם הבינו המערערים את שהתרחש בישיבה. למערערים זכות להיות נוכחים על תקן של משתתפים מעורבים בדיון ולא רק על תקן של "ניצבים", שנוכחותם נדרשת, רק על מנת לקיים את חובתה החוקית של המועצה, לקיים את הדיון בנוכחות המתנגדים. לדידי, גם אם תאמר כי בא כוח המערערים התרשל בכך שלא ביקש לזמן מתורגמן מבעוד מועד, ובהינתן קביעת בית המשפט לפיה "המשיבות אינן חולקות על חובתן לדאוג לתרגום הדיון לערבית", התקשיתי להלום את מסקנתו של בית המשפט קמא ששחררה את המשיבות מחובתן האמורה רק משום שבא כוח המערערים לא פנה וביקש כי יזומן מתורגמן, ובלשונו "איני סבור כי היה על המשיבות לדאוג מיוזמתן וללא פניה מקדימה למתורגמן", ובניגוד לדברים שהפנה אליהם ברע"א 9048/07 הרשות הפלסטינית, המועצה הפלסטינית נ' ליאורה גולדמן (2.5.2010):

"חובת תרגום אינה עניין פורמאלי גרידא. היא נועדה לאפשר לבעל דין להבין את ההליכים המתנהלים בעניינו ומשפיעים עליו, וליטול בהם חלק פעיל. היא מונעת יתרון שרירותי לבעל דין הדובר את שפתו של בית המשפט ומבטיחה שהצדק לא רק ייעשה אלא גם יראה על-ידי כל אחד בעלי הדין."

4. על חובתה של המועצה לקיים דיון בנוכחות מתורגמן בנסיבות ענייננו, נלמד מהוראות סימן 82 לדבר המלך במועצתו, 1922 (להלן: סימן 82) הקובע את מעמדה של השפה הערבית כשפה רשמית.

שפות רשמיות 82. כל הפקודות, המודעות הרשמיות והטופסים הרשמיים של הממשלה וכל המודעות הרשמיות של רשויות מקומיות ועיריות באזורים שייקבעו עפ"י צו מאת הנציב העליון יפורסמו באנגלית ובערבית ובעברית. בהתחשב עם כל תקנות שיתקין הנציב העליון אפשר להשתמש בשלש השפות במשרדי הממשלה ובבתי המשפט. אם תהא כל סתירה בין הנוסח האנגלי של כל פקודה או מודעה רשמית או טופס רשמי לבין הנוסח הערבי או העברי שלהם, הולכין אחר הנוסח האנגלי.

מכוח מעמדה של השפה הערבית כשפה רשמית, מוטלת חובה כללית על הממשלה לפרסם את כל הפקודות המודעות הרשמיות והטפסים הרשמיים בעברית ובערבית. כשבכלל זה מוכרת זכותו של הפרט לפנות אל רשויות השלטון ולמשרדי הממשלה בעברית או בערבית. בע"א 4926/08 נאשף ואח' נ' הרשות הממשלתית למים וביוזב כתב השופט ס' ג'ובראן את הדברים הבאים אותם אני מאמץ:

"היות הערבית שפת המיעוט הגדול ביותר בישראל ושפה רשמית – מצדיקים גם בענייננו יחס מיוחד כלפי השפה הערבית לעומת שפות מיעוטים אחרים. בעניין זה ברי כי קיים אינטרס שהמיעוט הערבי ילמד את שפת הרוב שהיא השפה הדומיננטית במדינה. ואולם, בשל מעמדו הייחודי ומעמדה הייחודי של השפה הערבית, אין לאפשר מצב שבו הפרט הנמנה על המיעוט הערבי בישראל, נפגע בשל שליטתו אך בשפתו".

5. בית המשפט קמא קבע בפסקה 65 לפסק דינו כי "נוכח השתתפות פעילה מצד חלקם [של המערערים] בוויכוח שהתנהל, קשה שלא להתרשם כי לפחות חלקם הבינו את המתרחש". אם בענייני התרשמות עסקינן (ככל שניתן להתרשם מתמלול פרוטוקול), הרי שלא ניתן שלא להתרשם מעיון בפרוטוקול דיוני המועצה הארצית, כי היה זה דווקא יושב ראש המועצה שביקש לא לשמוע את טענות המערערים בלב פתוח ובנפש חפצה כשהאווירה הקשה ששררה באולם הדיונים נוצרה על רקע חילוקי הדעות עם יושב ראש המועצה באשר לתרגום. בהקשר זה ראוי להזכיר את דברי בא כוח המערערים על רקע העדר מתורגמן בשפה הערבית במהלך הדיון הראשון שהתקיים לפני ועדת המשנה לעררים ביום 12.3.2015 שיש בה כדי לחזק את ההתרשמות האמורה שם טען בא כוח המערערים כי "מהתחלת הפרוייקט לא חושבים על תושבי הכפר", כאשר התעקשות יו"ר המועצה לקיים הדיון כאן חרף העדרו של המתורגמן גם משיבה זו אינה אלה המשך ישיר של אותה התנהלות מתעלמת מחובת קיום התרגום.

6. בהתחשב במכלול האמור, הייתי מקבל את הערעור ומורה על ביטול פסק דינו של בית המשפט המחוזי.

ש ו פ ט

השופט נ' סולברג:

1. דעתי כדעתו של חברי, השופט י' אלדון, כי דין הערעור – להידחות. נימוקיו, רובם ככולם, מקובלים עלי. לצד זאת, אינני שותף לאחרית דבריו (פסקה 29 לחוות דעתו), ממנה משתמע כי רשויות התכנון יכולות היו וצריכות, בנסיבות העניין, להקפיד יותר בעניין אופן שיתופם של המערערים בהליך התכנון. השיתוף נחוץ, זהו מושפל ראשון, אין ערוך לחשיבותו, אך המערערים לא קופחו בהקשר זה. בהתאם לכך, אינני מסכים עם מסקנתו של חברי השופט ג' קרא, ולפיה זכות הטיעון של המערערים נפגעה 'פגיעה קשה'; לא כך. גבי דידי, "המעטה העקרוני", כלשון בית המשפט לעניינים מנהליים, שניסו המערערים לעטות על העניין הנדון – נדון לכשלון. מדובר, כטענת ב"כ המשיבים, ב"פרובוקציה"; זו נועדה לייצר 'פגם' מלאכותי בהליכי התכנון של התכנית.

2. השאלה שהונחה לפתחנו איננה שאלת מעמדה של השפה הערבית במדינת ישראל; גם לא שאלת חובתה העקרונית של המועצה הארצית לתכנון ובניה (או של כל גוף רשמי אחר במדינת ישראל), לדאוג לתרגום מתאים במסגרת ההליך לאלו הזקוקים לכך. ענייננו בשאלה עובדתית אחת ויחידה: האם נפגעה זכות הטיעון של המערערים?

3. בית המשפט לעניינים מנהליים קבע – כעניין שבעובדה – כי התשובה על השאלה הנ"ל היא בשלילה, ותמך את מסקנתו בנימוקים מבוססים ומשכנעים. במסגרת זאת ציין, כי "אי ידיעתה של השפה העברית אצל מי מהעותרים [המערערים – נ' ס'] היא עניין עובדתי מובהק שנדרש היה לתמוך אותו בתצהיר, ונוכח השתתפות פעילה מצד חלקם בוויכוח שהתנהל, קשה שלא להתרשם כי לפחות חלקם הבינו את המתרחש" (פסקה 65 לפסק הדין). כמו כן קבע בית המשפט לעניינים מנהליים, כי "בחירתו של בא כוח העותרים לעזוב את הדיון ולהעמיד את המועצה הארצית בפני עובדה כי אינו מעלה את טענותיו בשל היעדר תרגום אינה יכולה להתקבל. גם אם אכן נוצר קושי ניתן היה לטעון את הטענות, לתרגם במקביל על ידי מי מהנוכחים בחדר המועצה את הדברים, או לתרגם אותם לאחר תום הדיון ובמידת הצורך לבקש להשלים את הטענות, ככל שלמי מהעותרים היו הערות למה שנאמר. עזיבת דיון ומשלוח דרישה לקיום דיון חוזר אינה בהכרח המוצא היחידי, ובוודאי שאינה המוצא המיטבי" (פסקה 66).

4. חברי השופט ג' קרא סבור, כי יש לדחות את קביעתו העובדתית של בית המשפט לעניינים מנהליים, לפיה לא נפגעה זכות הטיעון של המערערים. לשיטתו, זכות הטיעון נפגעה בענייננו "פגיעה קשה", שכן היה זה מחובתה של המועצה לזמן מתורגמן לדיון. בהעדר מתורגמן, ספק אם אמנם הבינו המערערים את אשר התרחש בישיבה.

5. דעתי שונה. ראשית, אינני יודע מהו הבסיס לקביעה, כי "המועצה הארצית ידעה שהמערערים אינם דוברים השפה העברית" (פסקה 3 לחוות דעתו של חברי); הקביעה לפיה המערערים אינם דוברים השפה העברית היא קביעה עובדתית; הנטל להוכיחה מוטל על

המערערים. כפי שקבע בית המשפט לעניינים מנהליים, לא הוגש תצהיר התומך בכך, פְּטֵעֵנָה על אי-ידיעת השפה העברית, וממילא אין בסיס לטענה בדבר פגיעה בזכות הטיעון של המערערים. על כל פנים, לו רצו המערערים בכך, היה לאל-ידם להקדים ולבקש מבעוד מועד כי יזומן מתורגמן לדיון, שהרי ההזמנה לדיון נשלחה קרוב לחודש לפני מועדו. גם בבוקרו של יום הדיון לא נתבקש זימונו של מתורגמן. בנסיבות העניין, המחדל בעניין זה רובץ לפתחם של המערערים, גם לאור העובדה שלא היתה זו הפעם הראשונה שבה העלה בא-כוחם של המערערים, עו"ד ארשיד, את סוגיית זימונו של מתורגמן. כך, עוד במסגרת הדיון בוועדת המשנה לעררים, ביום 12.3.2015, הלין עו"ד ארשיד על כך שלא זומן מתורגמן לדיון; גם שם לא ראה לפנות בעניין זה כנדרש, לפני הדיון. גם אז הבהירה יו"ר הוועדה, כי לא זומן מתורגמן מאחר ולא נתבקש על-ידי המערערים לעשות כן (לבסוף, לא למותר לציין, טען אז עו"ד ארשיד בהרחבה לפני הוועדה; עשה כן היטב, וזאת בשפה העברית). הנה כי כן, בין אם מדובר בפרקטיקה קבועה עד כדי חשש לחוסר נקיון כפיים, בין אם באמת ובתמים לפני הדיון בוועדת המשנה לעררים לא היו המערערים ערים לכך שעליהם לבקש כי יזומן מתורגמן, הרי שלאחר דיון זה, ועובר לדיון במועצה הארצית, לבטח היו מודעים לכך היטב. אף על-פי כן, לא עשו זאת. עתה מבקשים המערערים להיבנות ממחדלם-שלהם, וכזאת אי-אפשר.

6. שנית, גם אם אהיה נכון להניח כי היה זה מחובתה של המועצה לזמן מתורגמן לדיון, אין בעובדה שלא נעשה כן, כשלעצמה, כדי לבסס את הטענה בדבר 'פגיעה קשה' בזכות הטיעון של המערערים. כאמור, המערערים בחרו מרצונם החופשי ובאופן הפגנתי לעזוב את אולם הדיונים, ליצור מהומה, על אף שהיו בנמצא חלופות אחרות, הגיוניות, מקובלות במקומותינו, ומניחות את הדעת. בנסיבות העניין, היה באפשרותם של המערערים ובא-כוחם למצוא – בעצה אחת עם יו"ר המועצה – פתרון מעשי אחר לשם תרגום הדיון לאלו הזקוקים לכך (כל זאת בהנחה שהמערערים אכן אינם שולטים בשפה העברית, טענה עובדתית שלא הוכחה, כאמור). זאת ועוד, היטב ידענו, חברי ואני, כי השפה העברית השגורה על-פיו של בא-כוח המערערים, עו"ד סאמי ארשיד, צחה ועשירה. אין ספק כי היה בכוחו – הן מבחינת כישורי השפה, הן מבחינת כישוריו המקצועיים – לייצג נאמנה את עניינם של המערערים, לתווך בינם ובין המועצה, גם מבלעדי מתורגמן (כפי שידע לעשות היטב, כאמור, במסגרת הדיון בוועדת המשנה לעררים). מכל מקום, ראוי לזכור ולהדגיש: על אף שבחרו לעזוב בהפגנתיות את הדיון, הורה יו"ר המועצה להקריא את עיקרי טענות המערערים מן הכתב. החומר כולו, בכללו הערר שהגישו המערערים, הועבר עוד לפני הדיון לעיונם של חברי המועצה. טענותיהם של המערערים לגופם של דברים, נשמעו ונבחנו על-ידי המועצה. כללו של דבר: לא נפגעה זכות הטיעון הנתונה למערערים.

7. אשר על כן, אני מצטרף לעמדתו של חברי השופט י' אלרון, כי דין הערעור – להידחות.

ש ו פ ט

הוחלט ברוב דעות כאמור בפסק דינו של כב' השופט י' אלרון, וזאת כנגד דעתו החולקת של כב' השופט ג' קרא.

ניתן היום, כ"ח באייר התשע"ט (2.6.2019).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט